

Modeli i struktura inteligencije / Primjena u školskoj psihologiji

Sanida Šehmehmedović

SAŽETAK: Cilj ovog psihološkog istraživanja, u školstvu, predstavljaju mentalne sposobnosti koje se procjenjuju kroz oblast računanja, apstraktnog mišljenja, logičke formacije prostornih odnosa, povezivanja simbola, logičkog zaključivanja, kognitivne efikasnosti, dugoročne i kratkoročne memorije, induktivnog i deduktivnog mišljenja.

Metode rada su deskriptivno analitičke. Najznačajniji rezultati istraživanja se odnose na primjenu procjenjene inteligencije u školstvu, gdje je značajna klasifikacija Brauna D. prema kojoj kognitivne faktore dijelimo na različite specifičnosti, kao što su: strategije učenja, kognitivne stilove, induktivno i deduktivno zaključivanje, konvergentno i divergentno mišljenje, koji su uskoj vezi sa uzrastom učenika i kulturološkom sredinom. Uticaj spomenutih faktora se može mjeriti primjenom objektivnih mjernih instrumenata (inteligencija, socijalnost- verbalne vještine, definiranje termina, opis informacija), dok se pri tome dodaju i emocionalni faktori, koji se manje precizno mjere od prethodno spomenutih. Generalno najobjektivnija definicija kognitivnih faktora se temelji na činjenici da u kognitivne faktore spadaju svijest, opažanje, mišljenje, pamćenje i kao najvažnija mentalna aktivnost, naravno, inteligencija.

Kroz zaključak rada, naglašavamo da je inteligenciju važno razmatrati kao faktor školskog uspjeha i vladanja, kako bi se unaprijedile zavisne varijable istraživanja. Inteligencija, kao najvažniji kognitivni faktor, se odnosi na urođenu ili genetsku I.Q., koja se može izraziti do optimalnog nivoa odgojem i obrazovanjem, odnosno stečeno povećati za nekih 20%. S druge strane, postavlja se pitanje da li je ličnost povezana sa inteligencijom, kao najznačajnijom mentalnom sposobnošću, te kako operacionalizirati i mjeriti inteligenciju (intelektualne sposobnosti) sa intelektualnijim stilovima, kao i povezanost inteligencije i ličnosti. Ovdje možemo govoriti o području odnosa emocija i kognitivne inteligencije.

Ključne riječi: *Akademski inteligencija, CHC model inteligencije, emocije, ličnost, edukacija*

Models and Structures of Intelligence / Application in School Psychology

ABSTRACT: The main goal of this psychological research in education are mental skills which can be evaluated through the field of computing, abstract thinking, logical formation of spatial relations, connecting symbols, logical reasoning, cognitive efficiency, long- term and short- term memory, inductive and deductive thinking.

Methods of working are descriptive analytical. The most significant results of this research related to the application of assessed intelligence in education, where is significant classification of *Brown D.*, according to cognitive factors can be divided into: learning strategies, cognitive styles, inductive and deductive reasoning, convergent and divergent thinking, which are closely related to the students' age and cultural backgrounds. The impact of these factors can be measured using objective measuring instruments (intelligence, sociability- verbal skills, defining terms, description), but some of them can't be accurately measured. Generally, the most objective definition of cognitive factors is based on the fact that the cognitive factors include awareness, perception, reasoning, memory and mental activities- as the most important is intelligence.

As conclusion of work paper, we mentioned facts related to innate or genetic IQ, which can be expressed to optimal level with education, also by acquired or learned factors- genetic components can be increased by 20 % with formed or learned factors. On the other hand, the question is whether the person is associated with intelligence, as the most significant mental capacity, also how to operationalize and measure intelligence (intellectual skills) with intellectual styles, as well as the interface intelligence with personality. Here we can talk about the field of relations of emotions and cognitive intelligence.

Keywords: *Academic intelligence, CHC model of intelligence, emotions, personality, education*

UVOD

Definicija inteligencije je već dugo vremena predmet kontraverzne komunikacije. Riječ *inteligencija* potiče od latinskog glagola "intellegere", što znači "razumjeti,

shvatiti" (Simpson, 2000). Pojam inteligencija označava sposobnost učenja i razmišljanja o različitim pojavama. Interesovanje za nove ideje i razvoje, razumijevanje istih kroz brzo i čisto mišljenje, specijalno u području umjetnosti, literature i politike. Prema riječniku stranih

riječi (Klaić, 1978), riječ inteligencija ima latinsku osnovu što znači razabirati, umom shvatati, razumijevati. U dnevnom govoru, za Klaića je to sposobnost snalaženja u novim prilikama, sposobnost rješavanja problema i iznalaženja novih prilagođenih reakcija uz pronicljivost, razboritost, oštroumnost, lako shvatanje, rasuđivanje i obrazovanost.

Kroz izvještaj formiran od Američke psihološke asocijacije u 1995. god., koji tvrdi sljedeće: Inteligencija predstavlja individualne odrednice u sposobnostima razumijevanja kompleksnih ideja, u efikasnom prilagođavanju okruženju, u učenju iz iskustva, u angažovanju različitih oblika rezonovanja, u prevazilaženju prepreka pomoću mišljenja (American Psychological Association, 1995). Mnogi poznati istraživači su ponudili svoje vlastite definicije inteligencije (Zarevski, 2000):

- *Carolus Slovinc*: "Inteligencija je sposobnost prepoznavanja povezanosti."
- *Alfred Binet*: "...prosudivanje, drugačije nazvano dobar razum/ čulo, praktično čulo, inicijativa, učenje adaptibilnosti jedne osobe na okolnosti...auto- kritičnost." Alfred je također izjavio: "Inteligencija je sve, a u isto vrijeme, uopće veliko ništa"; (Intelligence is everything, and at the same time, nothing at all.)"
- *David Wechsler*: "...agregat ili globalni kapacitet individue da djeluje sa svrhom, da misli racionalno i da djeluje efikasno sa svojim okruženjem."
- *Cyril Burt*: "...opšte inicirana kognitivna sposobnost".
- *Howard Gardner*: "Prema mojim mislima, ljudske intelektualne kompetencije zasigurno sadrže set vještina za rješavanje problema- osposobljavajući individu u za rješavanje krucijalnih problema ili poteškoća koje on ili ona identificuju, da bi pri tome kreirali odgovarajući efektivni produkt. Također, inteligencija uključuje naglašavanje potencijala za pronalaženje ili kreiranje problema, kao i potencijala za formiranje hipoteza prema novom saznavanju."
- *Linda Gottfredson*: "...sposobnost za suočavanje sa kognitivnom složenosti" *Herrnstein i Murray*: "... kognitivna mogućnost" *Sternberg i Salter*: "...ciljno usmjereno adaptivno ponašanje" *John Kotter* on Leadership Intelligence: Snažna analitička sposobnost, dobro prosudivanje, kapacitet strateškog i multidimenzionalnog mišljenja.
- *D. Samuel Nuessle*: "Mentalna mogućnost primjene znanja ka rješavanju određene problemske situacije."

CILJ ISTRAŽIVANJA

Deskriptivno analizirati odnos strukture različitih modela inteligencije u svrhu korelacije sa emocijama, školskim uspjehom i ponašanjem mladih osoba.

DISKUSIJA ISTRAŽIVANJA

Struktura inteligencije

Predviđanje školskog uspjeha je od samih početaka 20. stoljeća bilo izazov za psihologe, a i razlog

nastanka onoga što danas nazivamo testovima inteligencije. Prvi široko primijenjen test inteligencije stvorili su Alfred Binet i Theodore Simon 1905. godine, prema nalogu francuskog Ministarstva za javno školstvo, radi identifikacije djece s poteškoćama učenju. Od tada pa do danas testovi inteligencije su se razvijali velikim dijelom i za potrebe predviđanja školskog (ne) uspjeha. Oni su pri tome snažniji prediktori kad je riječ o osobama ispodprosječne inteligencije, u odnosu na osobe prosječnih i iznadprosječnih intelektualnih potencijala. Drugi važan sklop faktora u predviđanju školskog i akademskog uspjeha jesu osobine ličnosti. Valja napomenuti da što je viši nivo školovanja, faktori ličnosti dobivaju sve više na značenju (Zarevski, 2000).

Rasprava o inteligenciji, u kontekstu ovog istraživanja, usmjerena je na poimanje da je inteligencija određena „g“ faktorom na način kako ga je definirao Charles Spearman. Utvrdio je da se povezanost između uspješnosti na testovima inteligencije i školskih predmeta može objasniti pomoću „dvofaktorske teorije“. Dvofaktorska Spearmanova teorija dijeli inteligenciju na: a.) opšta sposobnost ličnosti (G- faktor ili generalni faktor) i 2.) mnoge naročite sposobnosti (S- faktori ili specifični faktori). Prvi je faktor „opća inteligencija“ ili „g“ faktor. Spearman je tvrdio da je *g* faktor u pozadini svih intelektualnih zadataka. Drugi je faktor nazvao *s* ili „specifična inteligencija“– opisuje bilo koju sposobnost koja je jedinstvena za izvršavanje nekog zadatka te naglašava da su ti faktori međusobno nezavisni (Spearman, 1904, 1923, 1927, prema Gardner, Kornhaber i Wake, 1999).

Detaljna analiza kognitivnih faktora, koju je izveo Furnham i Moutafi (2012), upućuje na sljedeće izazove (Pušina, 2007): Proučavanje mentalnih sposobnosti i proučavanje preferencija (ličnosti) jedno je od centralnih pitanja diferencijalne psihologije. Istraživanja Shouksmitha (1970, prema Carr i Schumaker, 1996), Goldsteina i Blackmana (1978), kasnije Sternberga (1994) i drugih ukazuju na centralni istraživački problem: kako operacionalizirati i mjeriti inteligenciju (intelektualne sposobnosti) i intelektualne stilove kao sučelje inteligencije i ličnosti? Ovdje, dakako nema potpune saglasnosti: (a) istraživači koji se bave ljudskom inteligencijom skloni su objektivnim testovima brzine i snage, za razliku od onih koji su više zainteresirani za različite vrste tipologija– preferencija, mada je bilo pokušaja kreirati testove snage koji mjere varijable ličnosti, kao i testove inteligencije koji se zasnivaju na mjerama preferencija. Činjeni su i naponi kako bi se integrirali ovi pristupi, uključujući rad Chamoro-Premuzić i Furnhama (2010), ali uprkos tome vidna podijeljenost i dalje ostaje; (b) i unutar samih istraživača koji se bave mjerenjem preferencija postoje razlike, npr. u odnosu na psihologijske discipline kojima pripadaju i derivirane- što označava preklapajuće instrumente mjerenja;

Modeli inteligencije

Jedni od najvažnijih *modela u procjenjivanju inteligencije*, kao složene kognitivne psihičke funkcije, uzimaju se u obzir modeli eminentnih autora, među kojima se ističu Thurston, Guilford, Gardner, Cattell i Cattell- Horn- Carroll (Matešić i Zarevski, 2008).

Thurstonov model multifaktorske inteligencije zasniva se na faktoru rezoniranja, pamćenja, spoznajne brzine, prostornih predstava, numeričkih operacija i faktoru pojmovnog razumijevanja. Znakovi za sedam primarnih faktora inteligencije:

- V – verbalno razumijevanje,
- W – rječitost,
- S – specijalna sposobnost,
- M – pamćenje,
- N – numerička sposobnost,
- P – perceptivna brzina uočavanja,
- R – rezoniranje;

Guilfordov model se bazira na divergentnom (spontanom, prilagodljivom i originalnom) i konvergentnom (neprikladnom, strogo usmjerenom) mišljenju. On tvrdi da postoji 120 različitih, međusobno nezavisnih, faktora (u kasnijim verzijama i preko 150).

Gardnerov model multiplih inteligencija podrazumijeva sljedeće kognitivne oblasti: •verbalno-lingvistička i razumijevanje pojmova, čitanje, pisanje tekstova, •logičko- matematički problemi, logičko zaključivanje i matematička, •spacijalna i tumačenje mapa, snalaženje u prostoru, •muzička i pjevanje, skladanje, sviranje instrumenta, •tjelesno kinestetska i plesanje, sport, •interpersonalna i razumijevanje ponašanja, emocija, motiva drugih, •intrapersonalna i razumijevanje sebe – ko smo, kako se možemo promijeniti.

Cattell-ov model inteligencije (Cattell, 1971) pretpostavlja postojanje dva glavna subfaktora opće inteligencije: fluidnu (urođenu) i kristaliziranu (stečenu) inteligenciju. *Fluidna inteligencija podrazumijeva*: - opća sposobnost otkrivanja relacija u svim područjima, - brzina i točnost apstraktnog rezoniranja, - neovisna je od iskustva i edukacije. *Kristalizirana inteligencija se odnosi na*: - sposobnost izvođenja relacija u specifičnim područjima, - akumulirano znanje i rječnik, - iskustvo i edukacija utječu na njen razvoj, - razvoj kristalizirane inteligencije ovisi i o razvijenosti fluidne.

Cattell- Horn- Carroll model inteligencije (1997)

Cattell-Horne-Carroll model inteligencije sastoji se od devet širokih sposobnosti, podijeljenih u tri osnovne kategorije (stratuma)/ Skladišta usvojenog znanja- Opšta inteligencija, Sposobnosti mišljenja- Šire kognitivne sposobnosti i Kognitivna efikasnost- Uske kognitivne sposobnosti (Matešić i Zarevski, 2008):

1.) Skladišta usvojenog znanja- Opšta inteligencija

Razumijevanje uz znanje (Gc): Predstavlja širinu i dubinu znanja; Uključuje verbalno komuniciranje, informiranost, rezoniranje na temelju prethodno usvojenih postupaka; Rezoniranje ili rasuđivanje predstavlja najviši oblik mišljenja, kao i sistemno zaključivanje na temelju opaženih činjenica i odgovarajućih pretpostavki. Imamo dvije vrste rezoniranja: induktivno (od pojedinačnog ka općem; vjerovatan zaključak) i deduktivno (od općeg ka pojedinačnom, izvjestan zaključak). "Ova vrsta inteligencije (Gc) je kristalizirana inteligencija i direktno je zavisna od procesa učenja. Predstavlja sklop iskustva i akumuliranog znanja, razumijevanja i kognitivnih vještina (mudrost). Razvija se cijeli život.

Kvantitativna sposobnost (Gq): Odnosi se na shvatanje kvantitativnih koncepata i relacija. Izražena je kroz lakoću u manipuliranju numeričkim simbolima. Predstavlja sposobnost da se razumiju i prakticiraju numerički simboli i pojmovi; To se odnosi na sposobnosti računanja, povezivanja simbola i logičke analize;

Čitanje i pisanje (Grw): To je generalni faktor povezan sa sposobnošću čitanja i pisanja. Uključuje temeljne vještine čitanja i pisanja, te vještine potrebne za shvatanje/ izražavanje. Predstavlja predispoziciju za osnovno učenje čitanja i pisanja, kao i sposobnost za čitanje složenih konstatacija. Ovaj faktor je zaslužan, također, i za fluentno pismeno izražavanje.

2.) Sposobnosti mišljenja- Šire kognitivne sposobnosti

Dugoročna memorija (Glr)- LTM (long time memory); Predstavlja sposobnost efikasne pohrane i kasnijeg pronalaženja informacija, najčešće asociacijom. Odnosi se na mogućnost prijenosa materijala u trajnom sjećanju i naknadno pretraživanje. Ovaj faktor je usko povezan sa fotografskim i auditivnim rezonovanjem. Dugoročnoj memoriji je svojstvena reprodukcija i retencija pamćenja, kao i mnemotehnike (olakšice pri pamćenju) koje uspješnije održavaju LTM.

Vizualno- spacijalno mišljenje (Gv);_Ovaj generalni faktor odnosi se na specifičnost prostorne orijentacije. Također, izražava sposobnost analiziranja i sintetiziranja vidnih podražaja. Ključna je predispozicija za vizualizacijsko procesiranje, odnosno razumijevanje prostornih odnosa.

Auditorno procesiranje (Ga): Ovo je generalna sposobnost povezana sa slušnim podražajima i reakcijama na iste. Odnosi se na sposobnost diskriminiranja, analiziranja i sintetiziranja slušnih podražaja. Slušno procesiranje se oslanja na razumijevanje i razlikovanje govornih uzoraka i odnosa.

Fluidno rezoniranje (Gf): Predstavlja prosuđivanje u novim situacijama. Ovo je generalni faktor koji je povezan sa sposobnošću rezoniranja, tvorenja pojmova i rješavanja problema koji uglavnom uključuju nove informacije i postupke. Očituje se u reorganizaciji, transformaciji i ekstrapolaciji informacija. Fluidno rezoniranje predstavlja inteligenciju u užem smislu, sposobnost rješavanja problema, logičko rezoniranje. Razvija se pod utjecajem dispozicijskih faktora/ gena. Iskustvo ne pomaže pri isticanju fluidnog rezoniranja. Mjeri se testovima brzine, visoko korelira sa učenjem novog materijala.

3.) Kognitivna efikasnost- Uske kognitivne sposobnosti

Brzina procesiranja (Gs) je povezana sa generalnim faktorom inteligencije. Ona je temeljni putokaz uspješnog pamćenja, te njegovih visokih rezultata. Brzina procesiranja informacija označava sposobnost brzog izvođenja automatskih ili jednostavnih kognitivnih zadataka. Također, širina i dubina općeg znanja nije zanemarljiva kada je u pitanju brzina procesiranja informacija.

Kratkoročno pamćenje (Gsm) označava sposobnost držanja informacija u STM (seconds time memory) i upotrebu istih unutar nekoliko sekundi. Možemo reći da KTP (kratkoročno pamćenje) uključuje i MW (Work memory- radno pamćenje). Usko je povezan sa

mehaničkim djelovanjem, rutinom i navikom u određenim aktivnostima. Drugim riječima možemo reći da ova vrsta pamćenja reflektira sposobnost održavanja i korištenja niza informacija u kratkom vremenskom intervalu.

Odnos emocija i inteligencije

Iz naziva konstrukta emocionalne inteligencije proizlazi da bi ona trebala biti kombinacija inteligencije i emocija. Za razumijevanje je potrebno obrazložiti ova dva pojma. Osnovno pitanje koje se postavlja jeste kako emocije utječu na inteligenciju. Prema tradicionalnom shvaćanju emocije dezorganiziraju i ometaju uspješnu i racionalnu mentalnu aktivnost. (Strongman, 1987; Schwarz, 1990; prema Takšić, 1998). Ovome se suprotstavljaju moderne teorije po kojima emocije mogu, ukoliko se njima ispravno upravlja, pokrenuti i poboljšati racionalno djelovanje pojedinca tako što će djelovati na povećanje motivacije za rješavanje problema, za koji je neophodno racionalno rezoniranje (Salovey i Mayer, 1990).

Afektivni indikatori se odnose na osjećajnu komponentu ličnosti. Manifestiraju se kroz emocionalnu inteligenciju, osobine ličnosti, te stilove učenja. Mogu biti bazirani na pozitivnim afektivnim iskustvima (ugodno raspoloženje i emocije) i negativnim afektivnim iskustvima (neugodna raspoloženja i emocije). Pozitivna iskustva čine pozitivne afekte, kao što su zadovoljstvo životom i ugodne emocije (Diener 1984, prema Shimack, Oishi, Furr i Funder, 2004). Afekat, za razliku od strasti i raspoloženja, objašnjava one emocije koje su jakog intenziteta i kratkog trajanja. Međutim, pod nazivom „afektivni dio ličnosti“ podrazumijevaju se urođene osobine koje se bazira na temperamentu ličnosti (Hipokrat: sangvinik- radost, melankolik- tuga, flegmatik- ravnodušnost i kolerik- agresivnost). Novija istraživanja (Cattell, Erikson, Maslow, Bar- On, Gardner, Goleman, Matešić etc.) govore da su afekti prožeti i stečenim, karakternim crtama, koje se ispoljavaju prema sebi- samokritičnost i samopouzdanje, prema drugima- altruizam, iskrenost i prema radu- marljivost, upornost i organizacija vremena.

Osobine ličnosti koje su ispitane testovima afektivnih indikatora su sljedeće: 1. Adaptivnost, 2. Asertivnost, 3. Sposobnost emocionalne percepcije sebe, 4. Sposobnost izražavanja i razumijevanja emocija, 5. Sposobnost unapređivanja i kontrole emocija, 6. Sposobnost održavanja međuljudskih odnosa. Ove crte su uzročnik doživljaja optimalnog iskustva, zadovoljstva i kreativnosti, što se stručnije naziva „Flow“, ka emocionalna inteligencija najvišeg reda (Goleman, 1995). Bazična struktura afektivnih faktora ličnosti jeste emocionalna i socijalna inteligencija. Ona se detaljno odražava kroz Test emocionalne inteligencije. Indikatori ličnosti i realno procjenjene mentalne sposobnosti (talenti), često, motiviraju ličnost na određenu aktivnost i utiču na njen školski uspjeh. Emocionalne kompetencije se odnose na: 1) emocionalna svijest, prepoznavanje svojih i tuđih emocija, 2) samopouzdanje, jasan osjećaj vlastitih moći i limita, 3) samokontrola, kontrola ometajućih emocija i impulsa, 4) empatija i altruizam, 5) istinoljubivost, izgradnja standarda časti i integriteta, 6) adaptabilnost, fleksibilnost u prihvatanju promjena, 7) inovacija,

otvorenost za nove ideje, pristupe i informacije (Suzić, 2001);

Inteligencija kao faktor školskog uspjeha i vladanja

„Istraživanjima je pouzdano utvrđeno da između postignuća učenika u testovima inteligencije i ocjena, kao pokazatelja njihova općeg školskog uspjeha, postoji pozitivna i značajna korelacija sa stepenom povezanosti oko 0, 50. Jednako tako, ispitivanjima je utvrđeno da se i korelacija između rezultata učenika u testovima inteligencije i njihova uspjeha u testovima znanja kreće oko 0, 50“ (Grgin, 1994). Osim dijagnostičke, školske ocjene imaju i prognostičku funkciju. Ona se ogleda u tome što sudovi nastavnika o učeničkim znanjima, izraženi ocjenama, bi trebali da sadrže i spoznaju o kognitivnim kapacitetima-inteligenciji učenika, kako bi predvidili njihov uspjeh u budućem učenju, na istom ili idućem stepenu školovanja.

„Nesumnjivo da je ključni faktor adekvatnog razvoj kompetencija efikasno obrazovanje. Kvalitetna škola, iako ne jedini, najbolji je katalizator razvoja kompetencija“ (Đapo i Đapo, 2011). „Kontekstualni faktori, važni za razvoj kompetencija i specifični za Bosnu i Hercegovinu, prema *Flynnovom efektu* su: društveno vrednovanje obrazovanja; faktori efikasnosti obrazovanja, koje možemo identificirati na različitim nivoima (obrazovne politike, škola, razred, učenik); političke prilike; društvene vrijednosti; faktori porodičnog okruženja, kao što su odgojne prakse, kreiranje kognitivno izazovnih okruženja od strane roditelja; (ne) uključenost roditelja u obrazovanje i sl.; migracije stanovništva (ekonomska migracija stanovništva predstavlja proces negativne populacijske selekcije); rat i poslijeratne društvene i ekonomske prilike (demografske i kulturološke promjene, neadekvatna ishrana ili ishrana namirnicama loše nutritivne kvalitete tokom i nakon rata, izloženost majci stresu)“ (Đapo i Đapo, 2011).

„*Flynnov efekat* najbolje se može objasniti kroz interakciju urođenih sposobnosti i iskustava. Naime, urođene sposobnosti predisponiraju osobu da traga za odgovarajućim okolinskim iskustvima, što rezultira u znanju adekvatnom za kognitivni učinak. Model multiplikatora primjenljiv je i u objašnjenju razvoja kompetencija. Iskustvo, tj. praksa dovodi do malih napredaka u izvedbi, što opet vodi ka izboru zahtijevnijih aktivnosti i biranju stimularajućeg okruženja“ (Ceci i Williams, 1997; Dickens i Flynn, 2001). „Cilj obrazovne intervencije jeste takva manipulacija situacijskim varijablama koja će dovesti do promjene i u stavovima i u ponašanju učenika. Kognitivna deficijentnost odnosi se na razmjernu nemogućnost prijema i obrade informacija iz okoline, a najčešće se očituje u impulsivnim reakcijama koje nisu prethodno promišljene. Kognitivna distorzija se prvenstveno odnosi na pogreške u opažanju socijalnih odnosa i socijalne okoline. Informacije se obrađuju, ali pri tom dolazi do njihova iskrivljavanja, što dovodi do teškoća u komunikaciji s okolinom“ (Kendall, 1990, prema Paul i Epanchin, 1982). Drugim riječima može se reći da je promjena nepoželjnog ponašanja usko povezana i s promjenom u kognitivnom funkcioniranju. U ovom istraživanju je ispitivan opšti „g“- faktor inteligencije. Radi se o apstraktnoj inteligenciji

odnosno fluidnom, urođenom, apstraktnom kognitivnom faktoru.

ZAKLJUČAK

Mnogi autori se razilaze čak u razumijevanju suštine procesa inteligencije. Jedni definišu da je *inteligencija sposobnost rješavanja novih problema i snalaženje u novonastalim situacijama*, dok drugi pak smatraju da inteligencija obuhvata sposobnost konkretnog/kristaliziranog razmišljanja, razumijevanje uzroka i posljedica nekog problema, sposobnost razlikovanja bitnog od nebitnog, sposobnost učenja i prilagođavanja nekom zadatom cilju (Zarevski, 2000).

„Ako se pokuša razvrstavati inteligencija na različita shvatanja, onda bi se moglo uočiti nekoliko aspekata definisanja inteligencije, koji obuhvataju slijedeće sposobnosti: *moć brzine adaptacije na postojeće i novonastale uslove, moć brzog i lakog učenja, moć apstraktnog mišljenja, moć brzine osjetljivosti za zadati problem, računске operacije i shvatanje matematičkog problema, sposobnost korišćenja riječi prilikom govora i pisanja, razumijevanje ideja, moć globalne sposobnosti osobe, uključujući svrsishodnu primjenu svih naprijed navedenih sposobnosti*“ (Brody, 1992). „Postoje mnoge definicije inteligencije koje za sada ne definišu precizno inteligenciju kao psihičku funkciju. Na ovom razumnom nivou, inteligencija (kao razumijevanje) je diskutabilno različita od „biti pametan“ (mogućnost prilagodbe na određeno okruženje) ili biti „bistar“ (mogućnost kreativne adaptabilnosti). Prema latinskoj definiciji, definicija bi trebala imati dublje razumijevanje relacija svih stvari oko nas; Također, trebala bi imati sposobnost za metafizičku manipulaciju i razumijevanje svakog objekta“ (Matešić, 2005).

Poneki autori se skoncentrišu na sposobnost lakog i brzog učenja i sposobnost sticanja novih sposobnosti. Generalna definicija inteligencije se svodi na sposobnost spoznavanja vlastitih jakih i slabih strana, te na iskorištavanje jakih strana uz istovremenu nadoknadu slabih. *Inteligencija kao sposobnost apstraktnog razmišljanja predstavlja i opštu mentalnu adaptabilnost na nove situacije u životu, pomoću konvergentnog- usmjerenog razmišljanja. Kako bi se objasnila inteligencija, uzima se u obzir i modularna/multifaktorska/ višestruka teorija inteligencije*, psihologa Gardnera, koja postavlja pitanje „na koji način smo pametni“, što je suprotno od pitanja „u kojoj mjeri smo pametni“. Inteligencija se ne određuje samo na osnovu izrazite karakteristike jedne određene sposobnosti, ako druge opšte sposobnosti nisu prisutne. Tada se obično govori npr. o prosječnoj inteligenciji sa posebnom nadarenošću za neku određenu sposobnost. Interpersonalni i Intrapersonalni faktori su veoma bitni za izražavanje kognitivnih faktora- pojmove „kompetencija“ i „inteligencija“.

LITERATURA

American Psychological Association. (1995). *Template for developing guidelines: Interventions for mental disorders and psychosocial aspects of physical disorders*. Washington, DC: Author;

Brody, N. (1992). *Intelligence*. Houston: Gulf Professional Publishing.

Carr, S. C., & Schumaker, J. F. (1996). *Psychology and the developing world*. London: Westport, Connecticut.

Cattell, R. B. (1971). *Abilities: Their structure, growth and action*. Boston, MA: Houghton- Mifflin.

Ceci, S. J., & Williams, W. M. (1997). Schooling, intelligence and income. *American Psychologist*, 52(10), 1051-1058.

Chamorro-Premuzic, T., & Furnham A. (2010). *The Psychology of Personnel Selection*. Cambridge University Press, UK.

Dickens, W. T., & Flynn, J. R. (2001). Heritability estimates versus large environmental effects: The IQ paradox resolved. *Psychological Review*, 108(2), 346-369.

Đapo, N. I Kolenović- Đapo, J. (2011). Osobine ličnosti i procjena nastavnika o angažiranosti učenika kao prediktori inteligencije. U J. Kolenović- Đapo, I. Fako, M. Koso- Drljević i B. Mirković (ur.), *Knjiga sažetaka 2. Kongres psihologa Bosne i Hercegovine s međunarodim učešćem, Banja- Luka*. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu.

Furnham, A., & Moutafi, J. (2012). Personality, age and fluid intelligence. *Australian Journal of Psychology*, Issue 3, pages 128- 137.

Gardner, H., Kornhaber, M. L. i Wake, W. K. (1999). *Inteligencija: različita gledišta*. Zagreb, Jastrebarsko: Naklada Slap.

Goldstein, K. M., & Blackman, S. (1978). *Approaches and Relevant research Wiley series on personality processes, Edition, illustrated*. New York: John Wiley & Sons.

Goleman, D. (1995). *Emotional intelligence*. New York: Bantam Books.

Grgin, T. (1994). *Školska dokimologija*. Zagreb, Jastrebarsko: Naklada Slap.

Klaić, B. (1978). *Rječnik stranih riječi. Tuđice i posuđenice*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.

Matešić, K. (2005). *Testirajte svoju inteligenciju* (4. izdanje). Zagreb, Jastrebarsko: Naklada Slap.

Matešić, K., & Zarevski, P. (2008). Correlation Between intelligence and dimensions of Personality and school successful. *Metodika*, 9, 366-379.

Paul, J. L., & Epanchin, B. C. (1982). *Reading, writing, and speech problems in children*. New York: NY Press.

Pušina, A. (2007). Intellectual styles in Bosnia & Herzegovina educational system. Paper presented at the 2007 World congress of comparative education societies.

Salovey, P., & Mayer. J. D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9, 185-211.

Schimmack, U., Oishi, S., Furr, R. M., & Funder, D. C. (2004). *Personality and Life Satisfaction: A Facet-Level Analysis*. *Personality and Social Psychology Bulletin*.

Simpson, J. (ur.) (2000). Intelligence. *Oxford English Dictionary*. Oxford: Oxford University Press. Preuzeto sa <https://en.oxforddictionaries.com/definition/intelligence>

Sternberg, R. J. (1994). *Thinking styles: Theory and assessment at the interface between intelligence and personality*. Cambridge: Cambridge Univ. Press.

Suzić, N. (ur.) (2001). *Interaktivno učenje III* (1. izdanje). Banja Luka: TTCentar.

Takšić, V. (1998). *Validacija konstrukta emocionalne inteligencije* (Doktorska disertacija). Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb.

Zarevski, P. (2000). *Struktura i priroda inteligencije*. Zagreb, Jastrebarsko: Naklada Slap.

INFORMACIJE O AUTORU

Sanida Šehmehmedović

JU „Srednja škola“ Konjic,
Univerzitet u Sarajevu - Odsjek za Psihologiju,
Semira Frašte, br. 3, 71000 Sarajevo
e-mail: sanida_lepara@yahoo.com